

بررسی و تبیین تشکیک در محمولات عرضی

از دیدگاه میرقوام‌الدین رازی تهرانی

مهدی عسگری^۱، منصور نصیری^۲

چکیده

فیلسوفان مسلمان هر ممکن‌الوجودی را زوجی ترکیبی از ماهیت و وجود میدانند. از زمان میرداماد این پرسش مطرح شد که اصالت با کدامیک از این دو است؛ با وجود یا با ماهیت؟ بتبع بحث از اصالت و اعتباری بودن وجود و ماهیت، مسئله تشکیک نیز مطرح شد؛ سؤال اساسی این بود که وجود مشکک است یا ماهیت؟ قائلان به اصالت وجود معتقد بودند تشکیک از آن وجود است. در مقابل، قائلان به اصالت ماهیت بر این باور بودند تشکیک از آن ماهیت است. در این، میان میرقوام‌الدین رازی دیدگاهی متفاوت از این دو قول دارد و معتقد است تشکیک در ماهیت بمعنای محمولات ذاتی و همچنین در محمولات عرضی که مبدأ اشتقاقشان مستند به ذات و ذاتی موضوع نباشد، محال است اما در محمولات عرضی که مبدأ اشتقاقشان مستند به ذات و ذاتی موضوع باشد، تشکیک رخ میدهد. مسئله اصلی مقاله حاضر بررسی دیدگاه میرقوام‌الدین رازی درباره تشکیک در محمولات عرضی است. هدف از

۱۵۹

تاریخ دریافت: ۹۹/۵/۱۰ تاریخ پذیرش: ۹۹/۷/۲۴ (نوع مقاله: پژوهشی)

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران (نویسنده مسئول)؛
mehdiaskari1371@gmail.com

۲. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تهران، پردیس فارابی، قم، ایران؛ nasirimansour@ut.ac.ir

این پژوهش نشان دادن قول سوم در این مسئله است که تا بحال مغفول مانده است. تحقیق به روش توصیفی - تحلیلی و تا حدی با رویکرد تاریخی، فراهم آمده است. نتیجه‌یی که از این پژوهش برآمده اینست که سخن میرقوام‌الدین رازی، با توجه به سخن مشائیان همچون ارسطو، میتواند درست و قابل دفاع باشد.

کلیدواژگان: ماهیت، تشکیک، اصالت، وجود، میرقوام‌الدین رازی.

* * *

مقدمه

مسئله تشکیک یکی از مسائل مهم فلسفی است که در فلسفه متأخر اسلامی (از زمان میرداماد تا عصر حاضر) بسیار به آن پرداخته شده است. در آثار حکمایی همچون ملاصدرا، بحث تشکیک بصورت منظم و بعنوان یک مسئله فلسفی جدی مطرح گردیده و یکی از مبانی حکمت متعالیه شده است (ملاصدرا، ۱۹۸۱: ۱/۳۵).

فیلسوفان مسلمان به تمایز میان ماهیت و وجود معتقد بوده‌اند. از نظر آنها هر ممکن‌الوجودی زوجی ترکیبی از ماهیت و وجود است که از آن با قاعده «کل ممکن زوج ترکیبی، له ماهیه و وجود» یاد میکنند (میرداماد، ۱۳۸۰: ۳۸)؛ اما در این مسئله اختلاف دارند که کدامیک از این دو اصیل است و کدام یک اعتباری؟ در پاسخ به این پرسش میتوان چهار دیدگاه را مطرح کرد:

۱. اصالت با وجود است؛ بتبع اصالت وجود، تشکیک نیز در وجود خواهد

بود؛

۲. اصالت از آن ماهیت است و بتبع آن تشکیک نیز در ماهیت است.

این دیدگاه به اشراقیون نسبت داده شده است (طباطبایی، ۱۴۱۶: ۱۱)؛

۳. هیچ‌کدام اصالت ندارد (این شکل بدلیل تلازم با سفسطه مقبول

واقع نشده است)؛

۴. هر دو اصالت دارند. این دیدگاه را به شیخ احمد احسائی نسبت

۱۶۰

